

Psicòpates: el cervell de

La detenció del parricida de Palafolls, autor també dels atemptats a trens del Maresme, posa una vegada més d'actualitat els autors de crims inexplicables i, sovint, macabres. Si en alguns casos hi ha malaltia mental, en d'altres l'única explicació és un comportament antisocial per causes diverses.

Pocs dies després que Andrés Rabadán —el jove de Palafolls que va assassinar el seu pare i que havia comès els tres atemptats contra línies de tren del Maresme— fos detingut, era ajusticiat a Moscou Andréi Txikatilo, l'anomenat *Carnisser de Rostov*. Aquest havia estat detingut i jutjat el 1992 i condemnat com a culpable de violar, mutilar i assassinar 52 nois i noies d'entre 8 i 17 anys i 17 dones adultes.

Salvant les distàncies entre tots dos casos, sorgeix una comparació inevitable: dues persones que cometen actes injustificats, inexplicables i que semblaven ciutadans ben normals. Si el Carnisser de Rostov va provocar 69 morts horribles, els atemptats a la línia de tren podien haver causat també una tragèdia.

No són, malauradament, casos únics. En aquests moments hi ha, a tot el món, 160 presos que compleixen condemna per assassinats múltiples —120 dels quals, als Estats Units—. I es calcula que només a Nord-amèrica hi ha al carrer unes cent persones capaces de cometre actes semblants. Són cent protagonistes potencials d'actes que omplirien espai als mitjans de comunicació, que esgarrifarien l'opinió pública i que potser acabarien inspirant el guió d'una pel·lícula.

Són psicòpates o no? Són boigs o no? Per què aparenten normalitat? El psiquiatre i forense Leopoldo Ortega-Monasterio explica que la denominació de psicòpata és obsoleta: "Catàlegs internacionals de malalties, com el DSM-III de 1988 i el CIE, de l'Organització Mundial de la Salut, del 1992, parlen més aviat de trastorns de la personalitat o d'alteracions del caràcter, del comportament."

Basant-nos en els criteris psiquiàtrics, podríem fer una distinció entre tres casos. El primer seria el neuròtic. Aquest és un terme clàssic aplicat als que tenen alteracions que els provoquen sofriment, sense que això, però, no els faci perdre el contacte amb la realitat. Qualsevol persona que passi per una

crisi d'angoixa, en casos excepcionals pot "passar a l'acte", pot ser un neuròtic que es descompensa conductualment i pot cometre un acte violent. Generalment són responsables davant la llei, però hi ha excepcions.

Un altre tipus són els psicòtics. Pateixen alteracions greus de la percepció de la realitat. Són malalts, tenen alienació mental i cal tractar-los amb fàrmacs i psicoteràpia, però no són responsables davant la llei.

Finalment, tenim els psicòpates. No són boigs, perquè no tenen al·lucinacions ni deliris. Posseeixen una intel·ligència normal, però el seu trastorn de la personalitat es manifesta amb un comportament conflictiu, que pot ser en un grau major o menor antisocial. Poden ser agressius i estan mancats d'autocrítica. Per això, no se senten anguiats ni culpables pels actes comesos, però, com que no queden desconnectats de la realitat, són responsables davant la llei. Els únics casos en què hi hauria un eximent parcial serien els psicòpates-psicòtics, casos complexos en què es barrejarrien les dues afeccions i que comporten una alteració greu del control dels impulsos.

Casos individualitzats. Els casos que encaixarien en un grup o en l'altre són, malauradament, moltíssims: l'assassí de John Lennon, el Carnisser de Milwaukee —autor de disset assassinats amb mutilacions i antropofàgia— l'assassí del xandall, els violadors i assassins de nenes... Cada un és un cas particular i requeriria un examen minuciós.

El doctor Ortega-Monasterio diu que "els dictàmens psiquiàtrics que es fan són el màxim d'individualitzats. Aquests dictàmens no són vinculants per a la decisió del jutge, però signifiquen un assessorament que pot ser decisiu per a la sentència. També poden ser utilitzats per la defensa o l'acusació per recórrer contra una sentència a un tribunal superior. En tot cas, als països occidentals, el dictamen dels psiquiatres és força tingut en compte pels jutges, en la tra-

Andrés Rabadán Escobar es va lliurar a la Guàrdia Civil. En fer-ho, va confessar ser l'autor dels sabotatges de la línia fèrria del Maresme i de la mort del seu pare.

s criminals sense mòbil

ARXIU

dició de comptar amb l'assessorament mèdic en els processos judicials que ho exigeixen”.

Les preguntes que sempre salten quan es coneixen casos com els esmentats són la causa que els empeny a cometre'ls i la possibilitat o no de detectar aquests individus abans que no hagin comès accions irremediabls. Cap company ni conegut d'Andrés Rabadán sospitava que aquest pogués ser capaç de matar el seu pare o que fos l'autor dels atemptats als trens. El Carnisser de Rostov semblava un tranquil pare de família.

En molts casos, una personalitat psicòpata ja es manifesta molt aviat, a la infantesa. Però en altres casos no hi ha cap senyal evident. Per Ortega-Monasterio, “el parricida de Palafolls va cometre un acte sense mòbil, sense lògica. Un acte així sol ser el primer símptoma de conducta antisocial en un psicòpata que, als vint anys, encara no s'havia manifestat. La seva alteració restava en un estat sub-clínic”. També podria ser una fórmula atípica de psicòsosi o un “estat límit” entre neurosi i psicòsosi.

D'altra banda, no tots els psicòpates acaben sent criminals. Però bona part dels psicòpates sí que es troben en una situació tangent i circumstàncies ambientals els poden dur bé a cometre actes delictius, bé a romandre dintre la legalitat.

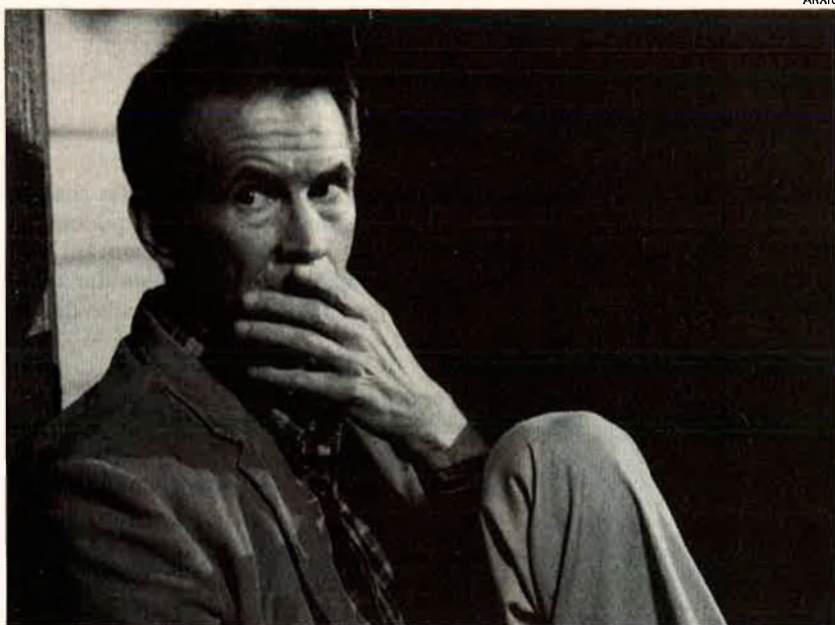
A la recerca de causes biològiques. En la història de la criminologia s'ha buscat alguna alteració en el cervell dels psicòpates, algun element morfològic que indiqués la presència d'un criminal potencial. Un psiquiatre suís de primers de segle, anomenat Szondi, va arribar més lluny en la recerca de les alteracions morfològiques al cervell. En contestar que als establiments psiquiàtrics els malalts tendien a agrupar-se segons la seva afecció, va prendre unes fotografies que mostraven rostres de diferents individus: sàdics, paranoics, psicòpates... En mostrar-les a persones aparentment normals, Szondi considerava que aquell que manifestava certa simpatia o atracció per un dels rostres tenia, probablement, la mateixa alteració.

Aquesta associació de trets físics o afinitats és rebutjada avui pels psiquiatres. Però l'avenç de la recerca científica porta a buscar altres senyals. Així, el 1978, una noia holandesa va anar a la consulta del metge perquè volia tenir un fill, però de cap manera baró. Explicava que els homes de la seva família tenien un historial francament depriment: un cosí havia violat la seva germana, un oncle havia intentat aixafar el seu treballador, d'altres eren incendiàries o exhibicionistes.

El metge no li va fer cas, però la noia va anar a altres consultes, fins que un biòleg anomenat Hans Brusser va iniciar una recerca. Com que els afectats eren sempre del sexe masculí, va estudiar diversos components de la família per trobar alguna alteració en el cromosoma Y, que és el que distingeix un home (XY) d'una dona (XX). Brusser va trobar una alteració genètica i, en un article publicat al juny de l'any passat a l'*American Journal of Human Genetics*, descrivia aquest suposat defecte causant de les conductes antisocials.

Naturalment, detectar un gen causant de conductes delictives és delicat. D'una banda, pot donar suport als qui creuen que la violència té un origen biològic i no social. D'altra banda, podria induir a identificar tots els individus amb aquesta alteració per tancar-los preventivament.

Traumes i vivències. Una altra línia de recerca és buscar les possibles causes de cer-

ARXIU

tes conductes. S'explica que el jove de Pala-folls va viure, als nou anys, el suïcidi de la seva mare i que això el podia haver marcat. Un cas produït a Itàlia semblava tenir també un clar lligam entre trauma passat i actitud posterior. Un pagès va ser trobat culpable de la mort de setze paelles que festejaven en llocs apartats, als voltants de Florència.

Segons es va explicar, Pietro Pacciani havia sofert un trauma quan el 1951 —ell tenia 26 anys— va trobar la seva promesa fent l'amor en el bosc amb un representant de comerç. Pacciani va matar l'home i va obligar la noia a fer l'amor amb ell al costat del cadàver. Condemnat a presó, en va sortir el 1964. Des d'aleshores, va semblar el pànic buscant paelles d'amants que es trobaven a llocs apartats.

Però els lligams entre vivència passada i actes presents, si bé semblen fàcils de fer a posteriori, no sempre serveixen per pronosticar la presència d'un psicòpata. Si bé molts criminals d'aquest tipus han tingut una infantesa desarrelada i problemàtica, d'altres han crescut sense problemes familiars ni socials aparents.

El psicòpata, com hem dit abans, pot viure sense realitzar cap acte delictiu. Però moltes circumstàncies el poden empènyer cap al crim. Una de les causes més esmentades és la violència de pel·lícules i programes de televisió. Ortega-Monasterio opina: "la nostra és una societat on els mitjans de comunicació tenen un pes important, és una societat oberta a la comunicació. Els psicòpates es poden veure incentivats per l'observació d'altres delictes i per afany de notarietat i a través d'un aprenentatge observacional poden arribar a saber com cometre un determinat crim i fer-ho. Entre els joves i els adults immadurs, la capacitat suggestionadora dels mitjans augmenta".

Anthony Perkins en una escena de 'Psicosi'. Hitchcock va descriure genialment en aquesta pel·lícula un desdoblament de la personalitat.

Per tant, personalitats ja fràgils podrien ser potenciades per allò que veuen als mitjans de comunicació. I més avui, quan molts joves viuen més amb contacte amb la televisió o el videojoc que no pas amb la família o els amics. En l'era de la comunicació, les personalitats es tornen més solitàries que mai.

El cinema mateix tracta de manera espectacular molts d'aquests casos. *El silenci dels anyells* ofereix la visió d'un psicòpata. Molts anys enrere, Hitchcock, sempre atent als problemes mentals en les seves trames, havia descrit genialment un desdoblament de la personalitat a *Psicosi*.

Pel doctor Ortega-Monasterio, "el tractament dels psicòpates a les pel·lícules ofereix una visió pamfletària, deformada, ja que tendeix a confondre el psicòpata desequilibrat i perillós amb el malalt mental que sofreix i que no és perillós, però que és injustament estigmatitzat".

Reinserció. Quant a la manca de sentiment de culpabilitat, els psicòpates tenen una mena de "cuirassa". Aquesta distinció separa els criminals psicòpates dels no psicòpates. Els segons poden lamentar d'haver mort algú. Els psicòpates no tenen en absolut cap sentiment de culpabilitat. I encara més: són capaços de fer muntatges, donar pistes falses, gaudir fent anar de cap als investigadors.

Finalment, cal saber si un d'aquests criminals pot ser, algun dia, una persona lliure i exempta de perill per a la societat. Actualment, si l'acusat presenta una patologia total se l'interna en un centre penitenciari sanitari fins que es guareix o fins que hagi complert la condemna. Deprés, als països occidentals sol ser vigilat un cop fora del centre. Si la patologia és parcial, pot ser un atenuant i s'inicia un tractament amb farmacologia, psicoteràpia i rehabilitació.

Segons el professor Ortega-Monasterio, "el pronòstic és difícil i no sempre tendent a la curació total: "Sempre hi ha un risc de recaiguda, cosa que converteix l'individu en un risc social. A més, al nostre país no està gaire desenvolupat el seguiment d'aquests individus. Els que són irrecuperables queden més o menys aparcats en algun centre o bé en surten i generalment no se'ls fa un seguiment adequat. No hi ha prou mitjans per fer-ho".

Pel·lícules que inciten personalitats fràgils, manca de seguiment d'individus de risc, estudis sobre allò que empeny els psicòpates a actuar... Entre causes patològiques i causes socials, psicòpates i psicòtics continuen saltant tristament a l'actualitat i ens fan preguntar què porta persones aparentment normals a cometre actes de violència extrema, sense cap motiu aparent. **Xènia Bussé / Xavier Duran**